ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 10 – 2014 Offprint

Volume No: Archive Volume 101, 2014
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: December 08, 2014

Cite as: Καλογερόπουλος, Κ, Φαίδων 96a-102a: η πλατωνική κριτική των προσωκρατικών. "Archive" 10 (8/12/2014), pp. 44-50. DOI: 10.5281/zenodo.4506383

.

Φαίδων 96a-102a: η πλατωνική κριτική των προσωκρατικών

Λέξεις κλειδιά: *αισθητά*, *Αναξαγόρας*, *Αναξιμένης*, *Αρχέλαος*, *δεύτερος πλους*, *ιδέες*, *Πλάτων*, *προσωκρατικοί*, *Σωκράτης*, *Φαίδων*

Κ. Καλογερόπουλος, Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Abstract

This excerpt, part of Platonic dialogue -in indirect speech narrative, stylistic and genre innovation of Plato- examines through Socrates and the participants the general problem of physics and cause, as well as the idea as a cause of birth, decay and existence. The aim of our approach is to record firstly the views of pre-Socratic philosophers, especially Anaxagoras, on knowledge and sensory perception, as described by Socrates, and to compare them with our modern perceptions of pre-Socratics and their philosophy. Then, we will identify the main points of the Platonic critique of these views by examining the content of the "second voyage" attempted by the philosopher. Finally, we'll try to highlight the ontological and epistemological role and character of ideas.

Το παρόν απόσπασμα, τμήμα του τρίτου μέρους του πλατωνικού διαλόγου *Φαίδων* -με αφήγηση σε πλάγιο λόγο, υφολογική και ειδολογική καινοτομία του Πλάτωνα[1]- εξετάζει δια στόματος Σωκράτη και των συμμετεχόντων το γενικό πρόβλημα της φυσικής και το ζήτημα της *αιτίας,* όπως και την *ιδέα* ως αιτία της γέννησης, της φθοράς και της ύπαρξης[2].

Στόχος της προσέγγισής μας είναι να καταγράψουμε αρχικά τις απόψεις των προσωκρατικών, ειδικότερα του Αναξαγόρα, για τη γνώση και την αισθητηριακή αντίληψη, έτσι όπως τις περιγράφει ο Σωκράτης και να τις συγκρίνουμε με τις σύγχρονες αντιλήψεις μας για τους προσωκρατικούς και τη φιλοσοφία τους. Κατόπιν, να εντοπίσουμε τα κύρια σημεία της πλατωνικής ουσιαστικά κριτικής σε αυτές τις απόψεις[3] και να εξετάσουμε το περιεχόμενο του «δεύτερου πλου» που επιχειρεί ο φιλόσοφος. Εν τέλει να επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τον οντολογικό και γνωσιοθεωρητικό ρόλο και χαρακτήρα των ιδεών.

Η μεθοδολογία στην παρούσα φάση προσέγγισης της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας δεν μπορεί να είναι άλλη από την καταγραφή των σχετικών σημείων του κειμένου, την ερμηνεία *κατά το δοκούν* υποστηριζόμενη από ερμηνείες που παρατίθενται στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία και τη σύγκριση της σωκρατικής επιχειρηματολογίας με τις σύγχρονες απόψεις για την προσωκρατική φιλοσοφία.

---

[1] Πρόκειται ουσιαστικά για έναν έμμεσο διάλογο, κάτι που απαντάται και στα έργα του Πλάτωνος *Συμπόσιον, Χαρμίδης, Ευθύδημος.* Βλ. επίσης την εισαγωγή στο Πλάτων*, Φαίδων,* (επιμ. Β. Μανδηλάρας), Κάκτος, (Αθήνα 1993): 47-56.

[2] Περισσότερα για την διάρθρωση και ανάλυση των επί μέρους τμημάτων του διαλόγου βλ. Παπανούτσος Ε., «Εισαγωγή», στο Πλάτων, *Φαίδων-Πρωταγόρας*, (μτφρ. Ε. Παπανούτσος-Ε.Τατάκης), Ζαχαρόπουλος, (Αθήνα χ.χ.): 10-36

[3] Στο ίδιο: 6, όπου αναφέρεται από τον Ε. Παπανούτσο ότι ο Σωκράτης του συγκεκριμένου έργου που ανήκει στη μέση συγγραφική περίοδο είναι ο ίδιος ο Πλάτων. Βλ. επίσης Βιρβιδάκης, Σ., κ.α., *Ελληνική Φιλοσοφία και Επιστήμη: από την Αρχαιότητα έως τον 20ο Αιώνα*, Τομ. Α΄, ΕΑΠ, (Πάτρα 2000): 122.

Οι απόψεις των προσωκρατικών στον *Φαίδωνα*

Η βάση της συζήτησης του Σωκράτη στον συγκεκριμένο πλατωνικό διάλογο είναι το πρόβλημα των αιτίων της γέννησης και της φθοράς, κεντρικό θέμα των συχνών αντιπαραθέσεων και της ορθολογικής κριτικής μεταξύ των φιλοσόφων του 5^{ου} Π.Κ.Ε. αι. Αντιπαραθέσεις που σε πολλές περιπτώσεις αντανακλούσαν ή επηρέαζαν τις γενικότερες πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές της εποχής[4].

Όταν μιλά ο Σωκράτης για το θερμό και το ψυχρό που επενεργούν στην ύλη όταν βρίσκεται σε κατάσταση σήψης και γεννούν και αναπτύσσουν τα ζώα[5], αναφέρεται προφανώς στους Ίωνες φιλοσόφους και ειδικότερα στον Αναξαγόρα και τον μαθητή του Αρχέλαο[6]. Όσον αφορά στη γνώση, αναρωτιέται αν το αίμα, ο αέρας, το πυρ ή ο εγκέφαλος είναι εκείνο που μας κάνει να σκεπτόμαστε, υπονοώντας τις θεωρίες του Εμπεδοκλή, του Αναξιμένη, του Ηράκλειτου και του ιατρού Αλκμαίωνα, μαθητή του Πυθαγόρα[7]. Για τον Εμπεδοκλή το αίμα γύρω από την καρδιά είναι η έδρα της σκέψης και η ίδια η καρδιά όργανο της συνείδησης, ενώ για τον Αναξιμένη ο αέρας ήταν η αρχή και ψυχή των πάντων. Στην πραγματικότητα η αναφορά στον αέρα ως πηγή της νόησης ανήκει μάλλον στον Διογένη τον Απολλωνιάτη, που συνδύασε τις διδασκαλίες του Αναξιμένη και του Αναξαγόρα[8]. Το πυρ ως ουσία του κόσμου είναι θεώρηση του Ηράκλειτου, ενώ ο εγκέφαλος ως όργανο της σκέψης είναι θεώρηση του Αλκμαίωνα.

Ο επόμενος στόχος του Σωκράτη είναι ο Αναξαγόρας και η θεώρησή του για τον *νου*, αφού βέβαια εντέχνως ο δάσκαλος προετοιμάζει το συνομιλητή του για το τι θα περίμενε να ακούσει από τον φιλόσοφο, εκθέτοντας εμμέσως τις δικές του απόψεις. Θεωρεί ότι ο Αναξαγόρας δεν ανάγει στον νου στις επί μέρους αιτίες της τάξης των πραγμάτων και ότι αναφέρεται σε αίτια αναληθή και αλλόκοτα, όπως είναι ο αέρας, ο αιθέρας και τα ύδατα. Επίσης, αποδίδει στον νου του Αναξαγόρα την ποιότητα της νόησης, όταν παραπονείται ότι δεν πράττει με τον νου αλλά με την εκλογή του *αρίστου*, όταν επιλέγει να μείνει στην Αθήνα και να υποστεί την ποινή. Εδώ βρίσκεται πιθανώς ένα σημαντικό κλειδί της διαστρέβλωσης των ιδεών του Αναξαγόρα, χάριν της προβολής του ύψιστου αγαθού που συνδέει και συνέχει τα πάντα. Τη γνώση της αληθούς αιτίας των πραγμάτων την φυλάσσει για τον εαυτό του και την εκθέτει στη συνέχεια του διαλόγου.

Σε ό,τι αφορά στην αισθητηριακή αντίληψη, στην οποία υποκύπτει η φυσική φιλοσοφία κατά την άποψή του, ο Σωκράτης λίγο-πολύ τη θεωρεί επικίνδυνη, δίνοντας το παράδειγμα της τύφλωσης που μπορεί να προκαλέσει η άμεση θέαση του ήλιου κατά τη διάρκεια της έκλειψης. Οι αισθήσεις παρουσιάζονται ως εν δυνάμει πιθανή αιτία τύφλωσης της ψυχής και ο φιλόσοφος καταφεύγει στην καθαρή νόηση προκειμένου να διερευνήσει την αλήθεια των όντων[9].

---

[4] Βλ. Μάνος Α., *Προσωκρατική Πλατωνική και Μεταπλατωνική Διανόηση Αξιολογικές έρευνες*, Τυπωθήτω, (Αθήνα 2001): 26-27.

[5] Βλ. Burnet, J., (ed.), *Plato, Platonis Opera*, Oxford University Press, (Oxford 1903): *Φαίδων* 96b.

[6] Το θερμό και το ψυχρό εκτίθενται σαφέστερα στη διδασκαλία του Αρχέλαου, όπως παραδίδεται από τον Διογένη Λαέρτιο, II, 16-17, [...Έλεγε δε δύο αιτίας είναι γενέσεως, θερμόν και ψυχρόν...].

[7] Βλ. επίσης Πλάτων, *Φαίδων-Πρωταγόρας*, (μτφρ. Ε. Παπανούτσος-Ε.Τατάκης), Ζαχαρόπουλος, (Αθήνα χ.χ.): 153.

[8] βλ. Παπανούτσος Ε., ό.π.: 29.

[9] Βλ. Burnet, J., *ό.π.*: *Φαίδων* 99e

Οι προσωκρατικοί, ωστόσο, όπως τους γνωρίζουμε σήμερα, από τη σύγχρονη εποπτική μας θέση, πολύ λίγο μοιάζουν με τους φυσικούς φιλοσόφους του πλατωνικού διαλόγου. Κατ' αρχήν ο Σωκράτης δε λέγει κάτι καινούριο, όταν μιλά για νόηση και τους κινδύνους της αισθητηριακής αντίληψης, τους οποίους μάλιστα μεταθέτει στην πλάτη των φυσικών φιλοσόφων. Εξ αρχής οι αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι μιλούσαν για αντίθεση εμπειρίας και νόησης, όταν αναφέρονταν στην ανθρώπινη γνώση. Τόσο ο Ηράκλειτος, όσο και ο Παρμενίδης, αν και από εκ διαμέτρου αντίθετη θέση διατύπωσαν τον ίδιο ισχυρισμό. Ο μεν Ηράκλειτος γιατί θεωρούσε ότι η αισθητηριακή αντίληψη απατηλά παρουσιάζει στους ανθρώπους το *είναι* των πραγμάτων σταθερό, ενώ ο Παρμενίδης και οι Ελεάτες γενικότερα γιατί οι αισθήσεις μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αληθινά υπάρχει κίνηση[10].

Ο Αναξαγόρας, με τη σειρά του, θεωρώντας ότι στα επί μέρους πράγματα ενυπάρχουν ιδιότητες αόρατες στις αισθήσεις, θεωρούσε πως μόνον η νόηση μπορούσε να διδάξει την αληθινή φύση. Εξίσου αντιπαραθέτει την νόηση προς την αισθητηριακή αντίληψη ο Ζήνων με την λογική νομοτέλειά του, παρόλο που οι Ελεάτες ως σύνολο δεν έφθασαν σε τέτοιο σημείο αφαίρεσης ώστε να διατυπώσουν νόμους[11].

Ωστόσο, ο γνωσιοθεωρητικός αξιολογικός καθορισμός των προσωκρατικών φιλοσόφων βρίσκεται σε αντίθεση με τους ψυχολογικούς καθορισμούς με τους οποίους προσπάθησαν να κατανοήσουν τη γένεση και την εξέλιξης της γνώσης. Θεωρώντας την ψυχή αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στα πλαίσια του υλικού κόσμου των αισθητών, παρήγαγαν μια υλιστική ψυχολογία, για την οποία απ' ό,τι φαίνεται ο Πλάτων είχε σημαντικές αντιρρήσεις.

Η πλατωνική κριτική στις προσωκρατικές θεωρίες

Η κριτική που ασκεί ο φιλόσοφος, ασχολούμενος ουσιαστικά με το ζήτημα της αθανασίας της ψυχής, καταγράφει τη συζήτηση που διαδραματίζεται μεταξύ του Σωκράτη και των μαθητών του στο δεσμωτήριο λίγο πριν τη θανάτωση του διδάσκαλου. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ο Σωκράτης ζητά την άδεια των συνομιλητών του προκειμένου να τους αφηγηθεί τη δική του περιπλάνηση στο κοσμοείδωλο των φυσικών φιλοσόφων, ουσιαστικά για να στηρίξει τη δική του άποψη. Πολύ συνοπτικά αναφέρεται στους Μιλήσιους, στην κοσμολογία του Πυθαγόρα, του Ηράκλειτου και του Εμπεδοκλή. Αναφέρεται, επίσης, στις αντινομίες του Ζήνωνα και με τρόπο έντεχνο υποδεικνύει το αδιέξοδο των φυσικών συστημάτων. Τα ερωτήματά του - αρκετά εξειδικευμένα- αντιμάχονται τον πρότερο τρόπο σκέψης, χωρίς ωστόσο να αντιπαρατίθενται σφαιρικά στις κοσμοθεωρίες των προσωκρατικών φιλοσόφων. Κάτι τέτοιο μάλιστα φαίνεται να είναι εντελώς πέραν των προθέσεων του φιλοσόφου, που δεν απορρίπτει την πορεία που διήνυσε μέχρι τώρα[12].

Ονομαστικά αναφέρεται μόνο στον Αναξαγόρα, γιατί πιθανώς η φιλοσοφική προσέγγισή του είναι η πλησιέστερη προς τις απόψεις του και θεωρητικά αλλά και χρονικά ή διότι του δίνεται η ευκαιρία να μιλήσει για τον ρόλο των ιδεών σε αντιπαράθεση προς τον *νου* του Αναξαγόρα. Ο Σωκράτης εμμένει στο θέμα του *νου* του Αναξαγόρα, τον οποίο θεωρεί απλά *deus ex*

---

[10] Περισσότερα για τις έννοιες του *γνωρίζειν* στους προσωκρατικούς και τον Αναξαγόρα βλ. Windelband, W., - Heimsoeth, H., *Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας*[4], Α΄ Τομ., (μτφρ. Ν.Μ. Σκουτερόπουλος), ΜΙΕΤ, (Αθήνα 2001): 71-78.

[11] Στο ίδιο: 75

[12] Θανασάς, Π. «Φαίδων 96a-102a: Μια φιλοσοφική αυτοβιογραφία». *Δευκαλίων*, τ. 17 (1999): 11.

machina και αρνείται να του αποδώσει γνώση και σχέδιο[13], για να αποδείξει ότι οι αισθήσεις δεν επαρκούν για την ορθή αντίληψη των πραγμάτων. Όμως, ο *νους* του Αναξαγόρα δεν είναι εκείνος που ωθεί τον Σωκράτη να μείνει στην Αθήνα και να υποστεί την τιμωρία. Εσκεμμένα, ίσως, ο Σωκράτης αποδίδει στον νου του Αναξαγόρα την ποιότητα της νόησης, για να τονίσει την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στην παρουσία και την απουσία της εκλογής του αρίστου και την ποιότητα του πραγματικού -κατά την άποψή του- αιτίου.

Ο *νους* του Αναξαγόρα, όμως, είναι άμεικτος, δεν περιλαμβάνει αναλογίες όλων των πραγμάτων. Τούτη η καθαρότητά του ερμηνεύει τη δύναμή του επί των πραγμάτων αλλά και την ικανότητά του να γνωρίζει αφεαυτού όλα τα πράγματα[14]. Αυτός ο *νους* εμπεριέχει τη γνώση πέρα από την αισθητηριακή αντίληψη την οποία υπονοεί ο Σωκράτης. Ωστόσο, η ανθρωπολογική προσέγγιση της σωκρατικής φιλοσοφίας επιβάλλει κατά κάποιον τρόπο την απόρριψη της κοσμολογικής οπτικής γωνίας του Αναξαγόρα και των προσωκρατικών.

Η αφετηρία της κριτικής του Σωκράτη στις απόψεις των προσωκρατικών θα μπορούσε να είναι η σύγχυση μεταξύ της αιτίας και των στοιχείων που την προκαλούν. Ο Σωκράτης επισημαίνει ως λάθος του Αναξαγόρα να μη διαχωρίζει το επί μέρους αίτιο από το το βασικό αίτιο[15]. Για να αποδείξει το σκεπτικό του, χρησιμοποιεί το παράδειγμα της εμμονής του στη φυλάκιση. Αναγνωρίζει ότι χωρίς τα οστά και όλα όσα απαρτίζουν το σώμα του δε θα μπορούσε να δραπετεύσει. Όλα αυτά, όμως, αποτελούν το όχημα και είναι τα επιμέρους αίτια. Αυτό που τον κρατάει δέσμιο και αποτελεί το κυρίως αίτιο είναι η βούλησή του για υπακοή στους νόμους και τις αποφάσεις της πόλης του. Η συγκεκριμένη απόφαση στηρίζεται στη λειτουργία του νου του[16].

Καθοδηγώντας το συνομιλητή του σταδιακά στο αληθές αίτιο, υποδεικνύει ότι δεν αρκεί η νοητική απόφαση αλλά η εσώτερη παρόρμηση για την επιλογή του αρίστου[17]. Αν δραπέτευε, δε θα μπορούσε να φθάσει στο άριστο, που είναι να υποστεί την ποινή[18]. Αλλά είναι η επιλογή του Σωκράτη αποτέλεσμα μιας αυτοτελούς βούλησης; Είναι ειλικρινής στην επιδίωξη του ύψιστου αγαθού, αλλά η βούλησή του στην προκειμένη περίπτωση μάλλον καθορίζεται από το *έθος*. Και με τη λέξη *έθος* εννοούμε τον άγραφο κανόνα της υπακοής στον νόμο για την επιβίωση της κοινότητας[19].

Στη συνέχεια της κριτικής του Σωκράτη παρατίθεται ένα άλλο παράδειγμα περί της αντίληψης των προσωκρατικών για το σχήμα, τη θέση και τον τρόπο που συγκρατείται η γη στο χώρο. Ο Σωκράτης εκθέτοντας τις δύο διαφορετικές απόψεις του Εμπεδοκλή και των Αναξιμένη, Αναξαγόρα, Αρχελάου τους καταλογίζει ότι πελαγοδρομούν στο άγνωστο. Για τον Εμπεδοκλή η

---

[13] Burnet, J., *ό.π.*: *Φαίδων*, 98c.
[14] *fr*. 6 στο Fairbanks A., (ed. and trans.), *The First Philosophers of Greece,* K. Paul, Trench, Trubner, (London 1898): 241.
[15] Burnet, J., *ό.π.*: *Φαίδων,* 98e.
[16] Στο ίδιο 98e.
[17] Στο ίδιο 98b.
[18] Στο ίδιο 99a, […ει μη δικαιότερον ώμην και κάλλιον είναι, προ του φεύγειν τε και αποδιδράσκειν, υπέχειν τη πόλει δίκην ήντιν’ αν τάττη...].
[19] Σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσε να φανταστεί ο Σωκράτης ή όποιος άλλος πολίτης ή φιλόσοφος την ανυπακοή στους άγραφους ή γραπτούς νόμους της πόλης, παρόλο που μέσω της Σοφιστικής ο νόμος στην εποχή του έχει γίνει αφεαυτού αντικείμενο κριτικής.

περιδίνηση τον ουρανού είναι αυτή που συγκρατεί τη γη. Για τον Αναξιμένη, Αναξαγόρα, Αρχελάου το σχήμα της, πλατειά σκάφη, της επιτρέπει να στηρίζεται στον αέρα.

Ο Σωκράτης τους καταλογίζει ότι δεν αναζητούν τη δύναμη, που δίνει ενέργεια να συγκρατούνται τα πράγματα καλύτερη κατά το δυνατόν θέση, εμμένοντας κατά ένα τρόπο στο μύθο τον Άτλαντα. Έτσι, συγχέουν τα πραγματικά αίτια με τα μη πραγματικά και δε σκέπτονται ότι το αγαθό συνδέει και συνέχει τα πάντα ως πραγματικό αίτιο.

Ο δεύτερος πλους

Πριν επιχειρήσουμε να διακρίνουμε το περιεχόμενο του δεύτερου *πλού*[20], χρειάζεται πιθανώς να δούμε τι σημαίνει δεύτερος πλους. Το σχετικό λήμμα για τη λέξη στο Liddell-Scot αναφέρει ως ερμηνεία τον «επόμενο καλύτερο τρόπο» εκείνων που δοκιμάζουν κάποιο άλλο σχήμα πραγμάτων, αν το πρώτο αποτυγχάνει (από εκείνους που χρησιμοποιούν κουπιά όταν πέφτει ο άνεμος)[21].

Μετά τον πρώτο *πλού*, δηλαδή την περιπλάνησή του στις θεωρίες των προσωκρατικών και του Αναξαγόρα για τη μορφή και την εξέλιξη του σύμπαντος, ο Σωκράτης διαπίστωσε ότι κάθε στοχαστής διαφωνούσε με τους προγενέστερους και διατύπωνε τις δικές του απόψεις ως ισχυρότερες. Ότι, επίσης, οι ερμηνείες τους ήταν προϊόντα εμπειρικής παρατήρησης -συνεπώς υποκείμενες στην πλάνη της αισθητηριακής αντίληψης- και ότι η προσπάθεια τεκμηρίωσης των θεωριών τους οδηγούσε σε αδιέξοδο. Για να άρει το αδιέξοδο δίνει στον εαυτό του μια δεύτερη ευκαιρία και επιχειρεί τον δεύτερο πλου χρησιμοποιώντας μια νέα μέθοδο διερεύνησης των πραγμάτων, θεμελιωμένη στην αξιωματική θέση πως είναι επικρατέστερη η ισχυρότερη λογική άποψη μιας αιτίας ή ενός πράγματος. Εξετάζοντας το αξίωμα με λογική διερεύνηση, όποιο συμπέρασμα συγκλίνει με την αξιωματική αρχική άποψη το θεωρεί προσωρινά αληθές και ό,τι δε συγκλίνει αναληθές. Ο τελικός σκοπός του είναι η απόδειξη της αλήθειας του αξιώματος. Αυτό θα συμβεί όταν δεν υπάρχουν αμφισβητήσεις περί του αξιώματος[22] και φυσικά η μέθοδος που προτείνει ο Σωκράτης οδηγεί το φιλόσοφο στην εξιχνίαση της αλήθειας.

Ως απόδειξη της επικινδυνότητας της αισθητηριακής αντίληψης αλλά και η αξία της νόησης, ο Σωκράτης αναφέρει το παράδειγμα της έκλειψης του ηλίου και τα προβλήματα που μπορεί να προκαλέσει στα μάτια, τα όργανα της αίσθησης. Βέβαια, ο Πλάτωνας θα αναγνωρίσει την αναγκαιότητα των αισθήσεων, των οποίων η συμβολή τελειώνει στο θέμα της γνώσης για να αρχίσει η συμμετοχή του λογικού, της νόησης. Το αντικείμενο της αληθινής γνώσης το αναζητά πέρα από τον κόσμο των αισθήσεων, γιατί τα πράγματα των αισθητών είναι μεταβλητά και φθαρτά και ό,τι μεταβάλλεται δεν έχει πραγματική υπόσταση. Το αντικείμενο της γνώσης πρέπει να είναι αμετάβλητο, όπως είναι οι *Ιδέες.* Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει αντιληπτό μόνο με τη νόηση.

Ο οντολογικός-γνωσιοθεωρητικός ρόλος και χαρακτήρας των ιδεών

Στον *Φαίδωνα*, ο Σωκράτης χαρακτηρίζει τις ιδέες ως αιτίες των αισθητών. Οι ιδέες είναι εκείνες που μας επιτρέπουν να αποκτήσουμε τη γνώση για τα αισθητά και συνεπώς συνιστούν

[20] Στο ίδιο, 99c-99d, [...τον δεύτερον πλουν επί την της αιτίας ζήτησιν η πεπραγμάτευμαι βούλει σοι, έφη, επίδειξιν ποιήσομαι, ω Κέβης…]

[21] Βλ. Liddell. H. G., - Scott R., *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, (Oxford 1940), λήμμα: πλους, 2.

[22] Αξίωμα που ο ίδιος θεωρεί αδιαπραγμάτευτο. Βλ. Π. Θανασάς, ό.π.: 15-16.

τη γνωσιολογική τους αιτία. Πέραν τούτου, όμως, αποτελούν και οντολογική προϋπόθεση για την ύπαρξη των αισθητών πραγμάτων. Αιτία της γέννησης και της φθοράς των αισθητών πραγμάτων είναι μόνον η ιδέα. Τα αισθητά πράγματα ορίζονται ως σύνολο των επί μέρους ιδιοτήτων τους. Ακόμη και αν οι ιδιότητές αλλάζουν διαρκώς, σε μια δεδομένη στιγμή το αισθητό έχει συγκεκριμένες ιδιότητες. Για την ύπαρξη και τη συντήρηση αυτών των ιδιοτήτων υπεύθυνες είναι οι ιδέες[23]. Με άλλα λόγια, οι ιδέες είναι εκείνες που ορίζουν την ουσία κάθε όντος, προσδιορίζοντάς το μονοσήμαντα[24]. Οι ιδέες, από την άλλη, όντας αθάνατες και αναλλοίωτες, δεν οφείλουν την ύπαρξή τους σε κάτι άλλο και είναι ικανές να συντηρούν οι ίδιες την ύπαρξή τους, αντιπροσωπεύοντας το *είναι*[25].

Οι αισθήσεις δε συνιστούν εκείνη τη γνωσιολογική πηγή που θα μπορούσε να μας οδηγήσει αφεαυτής στην αληθινή γνώση. Οι αισθήσεις γνωσιολογικά μας περιορίζουν στον αισθητό κόσμο και δεν προσφέρουν πραγματική γνώση του κόσμου των ιδεών. Συμβάλλουν, όμως, με παράδοξο τρόπο στη γνώση του κόσμου, μέσω της αστάθειας τους. Η αστάθειά τους κεντρίζει τη νόηση, η οποία έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει στις ιδέες και τη γνώση. Η ενεργοποίηση της νόησης, μέσω των αισθήσεων και η στροφή της προς το πραγματικό της αντικείμενο, που είναι οι ιδέες, είναι μια αναγκαία πορεία. Ο κόσμος των αισθητών πραγμάτων εξαρτάται και στηρίζεται από τον κόσμο των ιδεών τον κόσμο του *είναι,* τον κόσμο όπου υπάρχει παραδείγματος χάριν το *ωραίο καθ εαυτό* και όχι τα ωραία πράγματα τον αισθητού κόσμου τα οποία μόνον *κατά συμβεβηκός* είναι ωραία[26]. Όλες δηλαδή οι μορφές των ωραίων αισθητών πραγμάτων είναι ωραίες λόγω της *μέθεξής* τους στην αρχέτυπη ιδέα του ωραίου. Τα αισθητά σύμφωνα με τον Πλάτωνα μεταβάλλονται και αλλάζουν μορφή, αλλάζοντας ιδιότητες. Ο Πλάτων περιγράφει την οντολογική κατάσταση των αισθητών ως *γίγνεσθαι.* Τα αισθητά είναι οντολογικά ανεπαρκή, γιατί υπάρχουν εξαιτίας των ιδεών. Αυτή η οντολογική τους ανεπάρκεια έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία ύπαρξής τους χωρίς τις ιδέες. Υπάρχουν μόνο όταν μιμούνται τις αρχετυπικές ιδέες και χωρίς τα ιδεατά πρότυπα δε θα υπήρχε τίποτε που να μπορούν να μιμηθούν. Η πλατωνική φιλοσοφία θεωρεί τον νου μοναδική πραγματικότητα και την ύλη ως αποτέλεσμα της ένωσης του νου και των αισθήσεων.

Συμπεράσματα

Βάσει των παραπάνω θα μπορούσαμε με ασφάλεια να συνάγουμε τα εξής: Καταρχήν ο Σωκράτης, δηλαδή ο Πλάτων, με τον πρώτο πλου που επιχειρεί, χρησιμοποιεί ως αφετηρία τους προσωκρατικούς φυσιολόγους και την Αναξαγόρεια φιλοσοφία και τη δυνητική ανεπάρκειά τους, προκειμένου να προβάλλει τη θεωρία των *ιδεών* του και του ύψιστου αγαθού. Κατόπιν ως εκπρόσωπος μιας διαφορετικής περιόδου της ελληνικής φιλοσοφίας εισάγει τον άνθρωπο και τη βουλητική του ικανότητα ως εγγενή δυνατότητα της ψυχής στη ατραπό της τελείωσης και της συμμετοχής του στο Ύψιστο Αγαθό.

Η δική μας άποψη προκύπτει από το παρακάτω ερώτημα: Τι είναι αυτό που λείπει ουσιαστικά από τους προσωκρατικούς φυσιολόγους και τον Αναξαγόρα και ωθεί τον Σωκράτη στην απογοήτευση; Αυτό που κατά την άποψή μας λείπει είναι το μέσο και η προοπτική ενός στόχου για την προσέγγιση της πρώτης και αληθούς Αιτίας από μέρους του ανθρώπου, δηλαδή το τέλος, ο σκοπός. Αυτό το μέσο προσπαθεί να εισάγει ο Πλάτων στον δεύτερο πλου με τις *ιδέες*

[23] Σ. Βιρβιδάκης, κ.ά., *ό.π*: 144-5.
[24] Θανασάς, ό.π.: 19-20.
[25] Σ. Βιρβιδάκης, κ.ά., *ό.π*: 145.
[26] Burnet, J., *ό.π.*: *Φαίδων,* 100c.

του, εξετάζοντας ουσιαστικά τη γνώση και την αισθητηριακή αντίληψη με τον ίδιο τρόπο, αλλά από διαφορετική οπτική γωνία. Εκείνη την οπτική γωνία που επιτρέπει στο ανθρώπινο πλάσμα να αγγίξει αφηρημένες συλλήψεις, να κοιτάξει τα άστρα κατάματα και να ανοίξει το δρόμο προς τη δική του τελείωση.

Όλα αυτά βέβαια βάσει μιας δογματικής αντίληψης, για την οποία ο Πύρρων ή όποιος άλλος σκεπτικιστής φιλόσοφος αποδεχόμενος τον σημαντικό ρόλο της αισθητηριακής αντίληψης θα είχε σοβαρότατες αμφιβολίες.

Βιβλιογραφία

Βιρβιδάκης, Σ., *κ.ά.*, *Ελληνική Φιλοσοφία και Επιστήμη: από την Αρχαιότητα έως τον 20ο Αιώνα*, Τομ. Α΄, ΕΑΠ, (Πάτρα 2000)

Burnet, J., (ed.), *Plato, Platonis Opera*, Oxford University Press, (Oxford 1903)

Fairbanks A., (ed. and trans.), *The First Philosophers of Greece,* K. Paul, Trench, Trubner, (London 1898)

Θανασάς, Π. «Φαίδων 96a-102a: Μια φιλοσοφική αυτοβιογραφία». *Δευκαλίων*, τ. 17 (1999)

Liddell, H. G., - Scott R., *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, (Oxford 1940)

Μάνος Α., *Προσωκρατική, Πλατωνική και Μεταπλατωνική Διανόηση Αξιολογικές έρευνες,* Τυπωθήτω, (Αθήνα 2001)

Πλάτων, *Φαίδων-Πρωταγόρας*, (μτφρ. Ε. Παπανούτσος), Ζαχαρόπουλος, (Αθήνα χ.χ.)

Windelband, W., - Heimsoeth, H., *Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας*[4], Α΄ Τόμ. (μτφρ. Ν.Μ. Σκουτερόπουλος), ΜΙΕΤ, (Αθήνα 2001)

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG